

Izdaja Delavska univerza
Domžale, Kolodvorska c. 6,
telefon 72 082. — Ureja ured-
niški odbor. — Odgovorni
urednik Milan Flerin. —
Izhaja vsakega 15. v mese-
cu. — Ziro račun: številka
5012-3-50 — Cena 0,50 din.
— Tiska tiskarna -Toneta
Tomšiča - v Ljubljani

Občinski poročevalec

GLASILO SOCIALISTIČNE ZVEZE DELOVNEGA LJUDSTVA OBČINE DOMŽALE

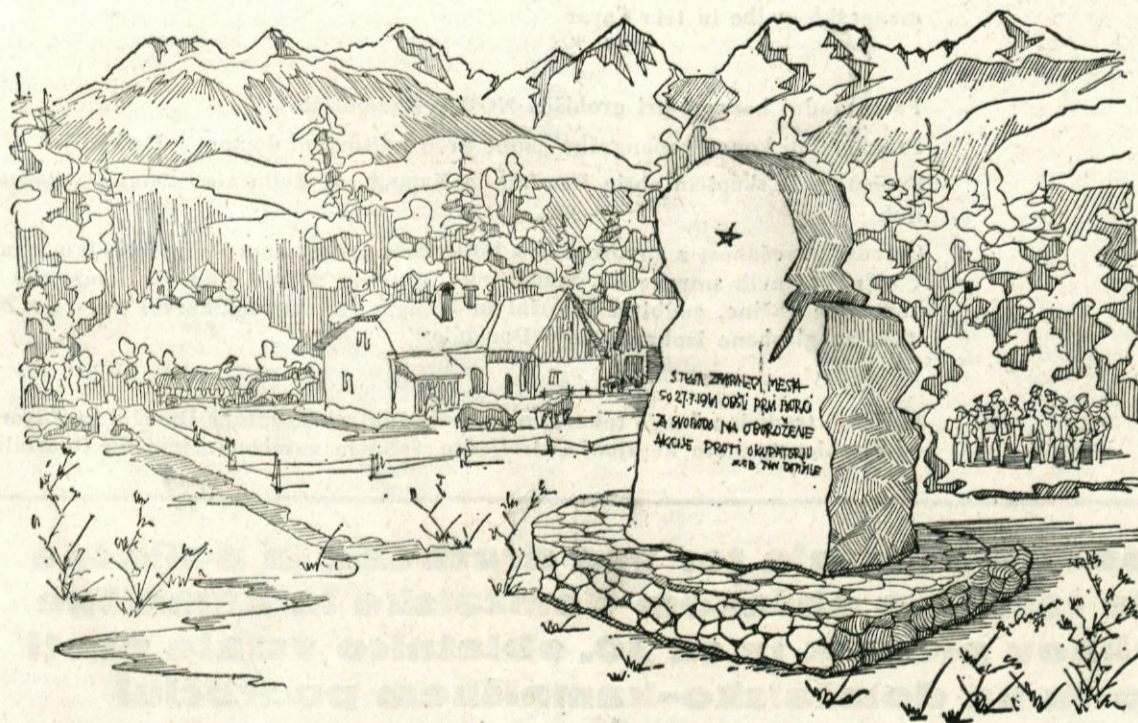
Ob 30-letnici - suverena samoupravna in državna skupnost

Narodnoosvobodilna borba in njeni rezultati kažejo na zavestno odločitev narodov Jugoslavije, da žive v skupni državi, ter da v njej čuvajo in razvijajo svoje nacionalne interese. Eden takih najpomembnejših interesov je izgrajevanje socialističnih družbenih odnosov v pogojih samoopredelitve. Ta interes se odraža predvsem v pravici vsakega naroda, da samostojno upravlja z rezultati svojega dela. To načelo je mogoče v celoti uveljaviti le, če ima vodilni položaj delavski razred, ki je najbolj zainteresiran za zagotovitev nacionalne enakopravnosti.

Sprejete spremembe v zvezni ustavi povsem določno opredeljuje ta vprašanja. Izhodišče ustavnih sprememb pa je v položaju delovnega človeka v družbenem delu. Iz istih izhodišč se oblikuje tudi nova slovenska ustava. Položaj delovnega človeka v proizvodnji in družbi opredeljuje še bolj konkretno in prilagojeno slovenskim razmeram. Gre predvsem za uveljavitev načela, da bo delovni človek tudi v praksi odločal o rezultatih svojega dela in to v vseh oblikah družbene aktivnosti.

Tu pa se pojavlja osnovno vprašanje, kako organizirati komuno, ker je to eno pomembnih področij, kjer se mora to načelo najhitreje uveljaviti. Gre za to, ali jo bomo uspeli organizirati tako, da bodo njene osnovne enote — organizacije združenega dela, krajevne in druge samoupravne skupnosti — pri svojem delu upoštevale raznoliki spekter interesov in potreb ljudi brez različnih lokalizmov, ki največkrat ne izvirajo iz različnih interesov delovnih ljudi.

S tem v zvezi bo potrebno krepiti vse samoupravne skupnosti v komuni ter precizneje opredeliti njih vlogo in naloge. Da bi v utrjevanju samopravnega sistema in izgradnji slovenske državnosti uspeli, bo potrebno odvreči marsikatero lastno šablono ter vztrajno in strpno iskati oblike, ki nas bodo čimbolj približale postavljenim ciljem. Ko gradimo našo slovensko samoupravno skupnost in državnost, se moramo zavedati, da je to dolg, ki ga dolgujemo sami sebi in naši revoluciji.

1941-
1971

OBELEŽJE PRI »KRI-
SKARJEVIH SMREKAH«

Na njem je napis:

»S tega zbornega mesta
so 27. 7. 1941 odšli prvi
borci za svobodo na oboro-
žene akcije proti okupator-
ju.«

ZZB NOV Domžale

Program prireditev ob občinskem prazniku

SOBOTA, 17. JULIJA

Ob 15. uri

Srečanje izseljencev v Kamniški Bistrici, ki ga prireja podružnica Izseljenske matice Domžale-Kamnik. Pri kulturnem programu sodeluje pevski zbor »Lira« iz F nika in Trio Flere

Ob 20. uri

Matej Bor: Raztrganci — drama v treh dejanjih v izvedbi DKPD Svoboda Mengeš v letnem gledališču v Mengšu

Ob 20. uri

Rokovnjaški tabor na Brdu pri Lukovici, sodeluje moški pevski zbor in folklorna skupina KUD Janko Kersnik iz Lukovice

NEDELJA, 18. JULIJA

Ob 9. uri

Koncert domžalske godbe v Blagovici
Koncert mengeške godbe v Radomljah

Ob 11. uri

Koncert domžalske godbe v Moravčah
Koncert mengeške godbe v Lukovici

Ob 15. uri

Rokovnjaški tabor na Brdu pri Lukovici — napad rokovnjačev

Ob 20. uri

Matej Bor: Raztrganci — drama v 3 dejanjih v izvedbi DKPD Svoboda Mengeš v letnem gledališču v Mengšu

PONEDELJEK, 19. JULIJA

Ob 17. uri

Občinski nogometni turnir za mladinski pokal — polfinale v Dobu

Ob 17. uri

Občinski nogometni turnir za pokal članov — polfinale v Domžalah

TOREK, 20. JULIJA

Ob 16. uri

Mladinski košarkarski turnir — polfinale v Radomljah

ČETRTEK, 22. JULIJA

Ob 16. uri

Mladinski košarkarski turnir — finale v Radomljah

Ob 16. uri

Občinski nogometni turnir za mladinski pokal — finale v Dobu

Ob 17.30

Občinski nogometni turnir za pokal članov — finale v Domžalah

PETEK, 23. JULIJA

Ob 10. uri

Otvoritev nove proizvodne hale v TOSAMA na Viru

Ob 18. uri

Štafetni tek po ulicah Radomelj

Ob 20. uri

Prižig žare pri spomeniku v Radomljah, nastop folklorne skupine iz Radomelj, mengeške godbe in tria Cerar

SOBOTA, 24. JULIJA

Ob 8.30

Promenadni koncert pri grobišču NOB v Radomljah

Ob 8.30

Promenadni koncert mengeške godbe pred kulturnim domom v Radomljah

Ob 9. uri

Svečana seja skupščin občin Domžale in Kamnik v Kulturnem domu v Radomljah

Ob 10. uri

Osrednja svečanost z govorom in s kulturnim programom pri spomeniku vstaje v »Križkarjevih smrekah«. Sodelujejo: združeni pevski zbori iz domžalske in kamniške občine, godbi iz Domžal in Mengša ter harmonikarski orkester Zavoda za glasbeno izobraževanje Domžale

NEDELJA, 25. JULIJA

Ob 9. uri

Pričetek tradicionalnega tekmovanja občinskih reprezentanc Domžal in Zagorja v košarki, nogometu, kegljanju, streljanju, šahu in namiznem tenisu v Domžalah

Skupščina občine Domžale ter vse družbene in politične organizacije čestitajo občanom domžalske in kamniške občine za njihov praznik in za 30. obletnico vstaje proti okupatorju na domžalsko-kamniškem področju!

Vstaja 27. julija 1941 na Kamniškem

Odposlanec CK KPS Tomo Brejc-Pavle je maja 1941 osnoval vojni komite za kamniško okrožje, ki so ga sestavljali dr. Marijan Dermastia; Tone Sturm in Stane Zerovnik. V pripravah za vstajo je vojni komite v največji tajnosti začel snovati bojne skupine, usmerjati njihovo delo za zbiranje orožja in vojaške opreme ter jih seznanjati s cilji narodnoosvobodilnega boja. Sprva so bili člani bojnih skupin povezani v trojke, po napadu na Sovjetsko zvezo in po ustanovitvi glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet pa so imeli že širše sestanke. Prvi vidni znak obstoja uporniških skupin so bile velike napisne akcije v noči od 8. na 9. julij 1941 v vseh večjih krajih kamniškega okrožja. Do srede julija je vojnemu komiteju uspelo osnovati bojne skupine v Kamniku, na Duplici, v Radomljah, v Mengšu, v Domžalah in v Črni nad Kamnikom, mimo njih pa so bile še bojne skupine tudi v Trzinu, v Dolskem in na Zlatem polju.

Vojni komite se je sestel 25. julija 1941 v Volčjem potoku pri Radomljah in sklenil, da se bo začel oboroženi upor v kamniškem okrožju 27. julija opolnoči. Izdelal je načrt prvih akcij, in sicer:

a) blokirati je treba vse ceste, ki vodijo v kamniško okrožje, in to bodisi z miniranjem, kjer pa to ne bi bilo mogoče, pa z zatranjem z drevjem;

b) pretrgati vse telefonske zveze;

c) porušiti del železniške proge Kamnik—Ljubljana;

č) zažgati skladišče bencina na Zapricah pri Kamniku ter napasti gestapovsko in žandarmerijsko postajo v Kamniku.

Posameznim bojnim skupinam pa je naloge razdelil takole:

1. Kamniška skupina naj bi zažgala skladišče bencina v Kamniku, napadla sovražnikovi postojanki in porezala telefonsko napeljavo okoli Kamnika.

2. Skupina v Črni naj bi zaminirala cesto na Črncu proti Gornjemu gradu.

3. Dupliška skupina naj bi uničila most čez Kamniško Bistrico na Duplici in razdrla železniško progo med Duplico in Homcem.

4. Radomeljska skupina naj bi uničila mostova čez Kamniško Bistrico in blokirala cesto Vir—Duplica.

5. Mengeška skupina naj bi uničila telefonsko napeljavo med Mengšem in Jaršami, ter ob železniški progi od Jarš proti Homcu, uničila del železniške proge med Jaršami in Rodico ter onesposobila za promet cesto Mengeš—Moste—Kranj.

6. Domžalska skupina pa naj bi zažgala skladišče bencina v Domžalah, uničila most čez Kamniško Bistrico na cesti proti Ihanu ter blokirala cesto proti Moravčam.

Kamniška in dupliška skupina sta dobili nalogo, da se po akcijah zbereta na hribčku Kratna nad Kamnikom, radomeljska, mengeška in domžalska pa v gozdu na Lazah pri Krtini.

Člani vojnega komiteja so se po tem sestanku sestali z vodji posameznih bojnih skupin in jim razložili naloge. Sestale so se tudi bojne skupine in na njih so izvedeli njihovi člani, da naj bodo od tlej nenehno pripravljeni za prve oborožene akcije. Niso pa jih še obvestili o natančnem dnevu in o uri začetka vstaje.

27. julija zvečer so se zbrali v bližini Kamnika člani kamniške bojne skupine.

Razdelili so se v več manjših skupin, da bi lažje izpolnile številne naloge. Uspešno pa je svojo nalogo izvedla samo tista skupina, ki je pri Podgorju podrla telefonske drogeve in potrgala žice, ter tako prekinila zvezo med Kamnikom in Kranjem. Druge akcije v Kamniku se niso posrečile, ker je oče nekega člana bojne skupine obvestil gestapo o nameravanih akcijah. Skupina, ki je hotela zažgati skladišče bencina na Zapricah, je zato padla v zasedo. Ko sta drugi dve skupini, ena je pripravljala požig bencinske črpalke, druga pa je nameravala uničiti gestapovske garaže, zaslišali streljanje na Zapricah, sta se umaknili in nista izvedli svojih nalog. Nemci pa so postavili zasedo še tudi ob brvi pri Perovem, po kateri bi morali udeleženci vstaje po opravljenih akcijah na zborna mesto na Kratno. V zasedo sta padla skojevca M. Miklavčič in D. Mlakar, ki so ju Nemci ustrelili. Mladince sta padla kot prvi žrtvi v oboroženih akcijah proti okupatorju.

Člani bojne skupine v Črni nad Kamnikom, ki so bili v glavnem rudarji, so se sestali okrog osme ure zvečer v bližini rudnika kaolina. Najprej so določili nekaj rudarjev, da bi prinesli iz rudnika razstrelivo. Vrtar pri rudniku jim je brez upiranja izročil ključke skladišča, iz katerega so vzeli nekaj zabojev razstreliva, vžigalnike in vžigalne vrvice. Člani bojne skupine so se nato napotili na cesto Kamnik—Gornji grad na odsek, ki se imenuje Pirčeve ride. Tu so skupali dve jami in ju napolnili z razstrelivom. Ko so vse pripravili za miniranje, so se odpravili proti dvema mostovoma v bližini Potoka. Pod nosilce obeh so položili razstrelivo in čakali polnoči. Natanko ob dvanajstih so prižgali zažigalne vrvice in v nekaj trenutkih sta mostova zletela v zrak. Takoj nato so se vrnili k ridam in tudi tu je zagrmela močna eksplozija, tako da je letelo debelo kamenje daleč naokoli in da so popokale na najbližjih kmetijah vse šipe. Skupina pripadnikov te bojne skupine pa je še v Zgornji Črni zatrpala cesto s podrtimi drevesi.

Dupliška bojna skupina se je zbrala 27. julija pozno zvečer pod vodstvom Toneta Šturma. Na zborna mesto je prišlo okrog 15 članov, ki so se razdelili v tri skupine. Prva se je napotila v tovarno pohoštva na Duplici, da bi dobila bencin za požig mostu čez Kamniško Bistrico. Pred prihodom v tovarno je postavila na treh mestih straže, da bi jih Nemci iz bližnjega Kamnika ne presenetili. V tovarni so najprej poiskali nočnega čuvaja in zahtevali od njega, naj jim izroči ključke od skladišča. Prestrašeni čuvaj je odprl skladišče, kjer so našli dva velika soda. Enega od njiju so takoj odvalili na most, in bencin razlili po njem in ga zažgali. Ker je bil most iz debelih brun, kljub bencinu ni hotel goreti. Zato se jih je nekaj vrnilo še po drugi sod, nekaj pa jih je odšlo k bližnjim hišam po butare. Ko pa so odprli še drugi sod, so ugotovili, da v njem ni bencina, marveč neka rdeča tekočina, ki so jo uporabljali v tovarni za barvanje stolov. Ker bencina tako ni bilo več, so odšli h gasilskemu poveljniku, da bi izpraznili motorko. Ko so končno z njim polili butare, so most znova zažgali. Kljub temu pa ga niso uspeli povsem uničiti in so nekaj mostnic potrgali z njega, tako da ni bil več prevozen. Drugi dve skupini, ki naj bi uničili telefonsko napeljavo in

železniško progo ter nekaj strojev v Remčevi tovarni, nista zaradi pomanjkanja primernega orodja svojih nalog uspešno izpolnili.

Radomeljska skupina se je zbrala ob desetih zvečer v Križkarjevih smrekah Dr. Marijan Dermastia jo je razdelil na dva dela. Prva skupina se je lotila uničevanja mostu čez Kamniško Bistrico na glavni cesti proti Preserjam, druga pa je odšla proti Homcu, da onesposobi še drugi most. Obe akciji sta dobro uspeli. Potrgali so vse mostnice in prežagali so vse prečne in podolžne lege. Po opravljenih akcijah sta se obe skupini zbrali pri glavnem mostu pred Radomljami, da bi skupaj odšli na zborna mesto. Tu pa jih je nekdo opazil, sporočil to nemškemu občinskemu komisarju, ki je nato poklical na pomoč orožnike iz Mengša. Ti so proti jutru blizu glavnega mostu, potem ko je bojna skupina že odšla proti krumperskim gozdovom, postavili zasedo.

Mengeška skupina se je zbrala prav tako ob desetih zvečer na Podovnici pri Mengšu. Na sestanku, ki ga je vodil Tone Blejec, so razpravljali najprej o nalogah, ki jih morajo opraviti to noč, nato pa še o tem, kdo bo takoj za tem odšel v partizane. Nekaj jih je namreč nujno moralo ostati doma na terenu, da bi organizirali pomoč prvim partizanskim enotam. Na odločitev, koliko jih bo odšlo v partizane, pa je vplivalo tudi stanje oborožitve, kajti orožja so imeli le malo, udeležencev sestanka pa je bilo okoli petindvajset. Zaradi patroliranja orožnikov po Mengšu so opustili načrt, da bi izvedli propagandne akcije v samem kraju, prav tako pa so ugotovili, da ne bi mogli onesposobiti za promet ceste proti Kranju.

Na akcijo je odšlo dvanajst članov bojne skupine. Ker je bil teman oblačen večer in so vsak hip pričakovali, da bo začelo deževati, so s sabotažnimi akcijami pohiteli. Ze takoj pri zadnjih mengeških hišah so začeli uničevati telefonsko napeljavo. Tako so uničili ves vod in podrli večino drogov čez mengeško polje proti Jaršam. Za sabotažno akcijo na železniški progi niso imeli ustreznega orodja. S krampi, lopatami in koli so zato tračnice dvignili na dveh mestih okrog železniške postaje Jarše—Mengeš, na več mestih pa razkopali tudi gramozno podlago. Tudi del telefonske napeljave ob železniški progi proti Homcu so uničili. Po teh akcijah so se odpravili proti radomeljskemu mostu, kjer bi se morali sestati z radomeljsko bojno skupino. Ze v jutranjih urah so pri iskanju zveze z Radomljami naleteli na nemško zasedo, ki pa začuda nanje ni takoj streljala. Kaže, da je bila tudi sama presenečena, ker je opazila tolikšno skupino oboroženih ljudi. Streljati je začela šele potem, ko so se Mengšani že umaknili proti Jaršam.

Domžalska bojna skupina se na večer pred vstajo ni zbrala. Vzrok temu je bilo povečano patroliranje orožnikov, ki so jih, kot kaže, iz Kamnika uspeli obvestiti, da se pripravljajo partizanske akcije.

V noči na 28. julij 1941 so bile sabotažne akcije tudi na trzinskem območju. Komunisti in skojevci so dobili iz rašiške čete nalogo, da porušijo železniško progo v Trzinu. Zbrali so se blizu postaje, vendar so se znašli v podobnih težavah kot

druge skupine — za izpolnitev svoje naloge niso imeli niti potrebnega streliva niti primerne orodja — in zato proge niso porušili. Namesto tega so ob glavni cesti Domžale—Ljubljana proti Dobravi podrli okoli deset telefonskih drogov.

Tudi borci rašiške čete to noč niso mirovali. Zažgali so kozolec poln žita, ki so ga Nemci zaplenili pregnancu v Srbijo.

Tako je torej to noč po vsej ravnini od vznožja Kamniških planin do Save zagorel plamen upora. Opisane akcije sicer nemškemu okupatorju niso prizadejale velike gmotne škode, njihova pomembnost pa je predvsem v tem, da so Nemci lahko ugotovili in občutili začetek načrtnega in množičnega oboroženega odpora proti sebi.

Številne akcije v noči vstaje so Nemce tudi neprijetno presenetile. Zavedali so

se, da je z njimi konec njihovih načrtov o naglem ponemčenju Gorenjske. Izhod iz hudega položaja so videli le v odločnih in kar najbolj ostrih ukrepih, s katerimi bi že v kali zatrli vsako nadaljnje uporniško gibanje. Že 28. julija zjutraj so orožniki s pomočjo domačih zaupnikov delali sezname ljudi, ki bi po svojem tedanjem delu utegnili sodelovati pri akcijah. Dopoldne so aretirali 25 ljudi, za katere so menili, ali pa so bili o njih obveščeni, da so kakorkoli v zvezi z vstajo. Še isti dan so uvedli tudi policijsko uro, 29. julija 1941 pa so ustanovili še posebno izredno sodišče za sojenje udeležencem vstaje. Sodišče je takoj zaslišalo aretirance in tiste, katerim je lahko dokazalo sodelovanje pri uporniških akcijah, obsodilo na smrt. 1. avgusta 1941 so kot prve talce na Gorenjskem ustrelili štiri

udeležence vstaje v kamniškem okrožju: Leopolda Dremelja, Mirka Exlerja, Alojza Glaviča in Ignaca Hrena, 6. avgusta še Stanka Kališnika in Milana Kolariča. Druge aretirance je sodišče obsodilo na zaporne kazni od 3 do 6 mesecev in jih poslalo v posebno prevzgojno taborišče pri Spittalu na Koroškem. Hkrati s temi povračilnimi ukrepi pa so Nemci poskrbeli tudi za okrepitev svojih policijskih enot.

Vsi ti ostri in hitri ukrepi kažejo, da okupator akcij 27. julija 1941 ni podcenjeval in je pravilno presodil njihovo pomembnost. Zato jih lahko upravičeno štejemo za začetek množičnega oboroženega boja proti okupatorju in za pomembno prelomnico v zgodovini našega narodnoosvobodilnega boja.

Jože Pirš-Luka

Priprave za oboroženi odpor

Prvoborec Jože Pirš-Luka s svojim partizanskim tovarišem Ludvikom Rodetom-Rajkom

Kot vojaka me je kapitulacija jugoslovanske vojske leta 1941 doletela na Dolenjskem. Naša sanitetna četa je imela zborna mesto v Podsmreki pri Ljubljani, ob napadu pa je krenila namesto proti fronti stran od nje, čeprav smo bili dodeljeni v prvo bojno linijo. Imeli pa nismo niti orožja. Po alarmu ob enih ponoči so nam sporočili, da smo obkoljeni in da naj se vsak reši, kakor se more. Razbežali smo se v gozdove. S seboj sem vzel operacijske instrumente, čeprav mi še na misel ni prišlo, kako jih bom še potreboval. Po povratku domov sem se spet zaposlil na Duplici pri Remcu in tudi takoj zvedel za organizacijo OF od starih prijateljev Staneta Žirovnika in Vinka Dočaja. Po tem času smo se več-

krat sestajali in dobil sem nalogo, da zbiram orožje, municijo in hrano ter da pišem po zidovih parole. Po izselitvi inteligence in duhovščine v Srbijo smo začeli delati med narodom in ga pridobivati za vseljuski odpor. Ljudje so situacijo dobro razumeli in nam obljubili vsestransko pomoč.

Za pričetek vstaje je bila določena noč med 26. in 27. julijem 1941, zborna mesto pa je bilo »v smrekah«. Moja grupa je bila določena, da podre oba mostova čez Bistrico pri Radomljah in prekine telefonsko napeljavo. Mene so določili, da ostanem doma, da bom držal zvezo s četo in jim dobavljal hrano, kar mi ni bilo prav nič po volji, ker sem dobro vedel, kako sem kompromitiran. Ko sem se po akciji vračal domov

po vrtovih, sem zaslišal stopinje po cesti. Vlegel sem se za drevo, ko je že padel strel proti naši hiši. Takoj sem vedel, koliko je ura, zato nisem spal doma, ampak sem šel na »centralo« k Martinu Šraju. Ko sem se kasneje vračal domov, sem zaslišal strele in takrat je padel prvi aktivist Slavko Pavli. Doma so me naslednji dan prepričevali, naj grem v službo, katero sem imel ponoči ob 22. uri, že prej, ker so ta dan Nemci določili policijsko uro že ob 8. uri zvečer in je trajala do šestih zjutraj. Prav med temi razgovori pa sta se zglasila pri nas doma Ludvik Rode in njegov brat Izidor. Ko smo stali pred mlekarno, sta se pripeljala s kolesi k nam gestapovec Teo in namestnik komisarja na Homcu Ahčin, da bi me aretirala. Skočil sem

pod voz, nato v šupo in preko vrta pobegnil v gozd.

Tako se je pričelo moje partizansko življenje. Ker sta dobila moja dva brata nalogo, da me morata privedi na občino, sta tudi onadva prišla za menoj in mi prinesla nahrbtnik in puško, kar vse smo imeli že prej pripravljeno. Poleg mojih bratov sta se nam pridružila še Ciril Ravnikar in Franc Jerman. Vseh pet nas je potem krenilo proti Krumperku. Zvezo s četo smo dobili v gradu pri Kegloviču, ki nas je v četo tudi pripeljal. Svoj prvi ognjeni krst sem doživel na Želodniku v začetku avgusta, ko smo iz zasede napadli Nemce. Tu sem tudi dobil v oskrbo prvega ranjenca Stangla in s tem je bila v marsičem določena moja naloga, katero bom vršil v štiri-letnem boju proti okupatorju.

Janez Pirš-Rastko

Vsa življenjska pot - borba

Izhajam iz kmečke družine, ki je štela enajst članov. Oče je bil stoodstotni invalid iz prve svetovne vojne, tako da se je sama mati borila za vsakdanji kruh devetim otrokom.

Ko mi je bilo petnajst let, sem se šel učiti mesarske obrti in se sam boril za kruh, ki je bil zelo trd.

V letih 1935 do 1940 sem delal kot pomočnik pri Cenetu Grčarju v Kamniku. Vključil sem se v pevski zbor »Solidarnost«, ki ga je vodil Franc Vidmar in tam sem začel spoznavati svet in izkoriščanje delovnih ljudi. Razpad stare Jugoslavije sem doživel v Ljubljani na gradu kot vojak. Pre-

senečen sem bil, da je do tega prišlo kar čez noč, čeprav smo imeli razmeroma dobro oborožitev. Dobro se še spominjam, kako je bilo tistega usodnega jutra. Ko smo vstali, ni bilo nobenega oficirja, tavalj smo sem ter tja brez cilja. Ko je prišlo na grad nekaj vojakov iz mesta, so nam povedali, da ljudje na silo praznijo skladišča in tovarne vagone in da ni več nobene oblasti. Sam sem se hotel prepričati, če je vse to resnica in res, ko sem prišel do vojašnic, sem videl strašno razdejavanje. Hitro sem jo ubral nazaj, pobral kompletno opremo in povrh 12 vojaških šotorskih kril ter jo mahnil proti domu.

Prvo bombardiranje sem doživel v Domžalah, ko so Nemci bombardirali radijski oddajnik, ker je ta pozival vojake, naj se vrnejo v svoje edinice. Vendar, to je bilo že vse prepozno, kajti skladišča so bila prazna in vojska brez oficirjev. Ostal

Prvoborec Janez Pirš-Rastko, udeleženec vstaje 27. julija 1941

sem doma pri očetu. Stvar se je hitro razpletala. Nemci so najprej pobrali vse orožje, pa tudi mi nismo držali rok v žepih. Kjerkoli smo kaj dobili, smo skrili. Takrat so že začele delovati naše organizacije. Vodilni v njih so bili tovariši Tomo Brejc, Marjan Dermastia, Stane Žirovnik, Franc Bukovec in Tone Sturm. Pričeli so se ilegalni sestanki in naloga nas vseh je bila, zbiranje municije, orožja in vojaške opreme. Ze pa se je tudi pričelo preganjanje naših vodilnih ljudi in preseljevanje. Prisegli smo, da se bomo borili proti okupatorju in že po treh tednih priprav se je začela organizirati oborožena vstaja.

Prva akcija je bila 26. julija 1941 o polnoči, ko je bil zbor v Kriškarjevih smrekah, blizu radomeljkega mostu. Naloga naše skupine je bila delno onesposobiti mostove, kar smo tudi storili. Po akciji so prvi borci že odšli v hosto, nekaj pa nas je še ostalo doma. Ze zjutraj po prvi akciji so Nemci nagnali vse vaščane popravljat mostove in seveda sem bil tudi jaz zraven. Popoldne tega dne je bil ustreljen prvi naš

aktivist. Takoj za tem pa so prišli Nemci tudi k nam na dom. Sedeli smo pred hlevom, ko se prikažeta nemški žandar in župan Thäle. Ko je brat Jože-Luka to opazil, je hitro smuknil skozi prašičjo kuhinjo in po drugi strani stekel proti sosedu. Ko sta žandar in župan videla, da jima je riba ušla, sta nas vse skupaj postavila k zidu in nam dala nalogo, da do naslednjega dne zjutraj do osme ure moramo brata dobiti, da ga bodo ustrelili na pragu, sicer pa da bodo preselili vso družino. Ko sta odšla, sem šel v hišo k bratu Stanetu, za mano pa je prišel še oče. In ko sem ga vprašal, kaj nam je storiti, mi je na kratko odgovoril: Sam veš, kaj je tvoja dolžnost!

Brez besed sva z bratom odšla v hosto in to je bilo 27. junija 1941 okrog sedme ure zjutraj. Prvo noč sva prespala na opekarni in že prvo noč sva bila premočena do kože.

Tako se je zame začela vstaja, vse to obdobje pa še zdaj ni bilo tako lahko in enostavno, kakor si mladi rod predstavlja.

Ob 30-letnici vstaje na kamniško-domžalskem področju

Razgovor s člani nekdanjega vojno-revolucionarnega komiteja za kamniško okrožje, ki je leta 1941 organiziral vstajo na kamniško-domžalskem področju.

Na pobudo občinske konference SZDL in uredništva Kamniškega občana so se 29. junija 1971 v Kamniku prvič po osvoboditvi spet sestali člani nekdanjega vojnorevolucionarnega komiteja za kamniško okrožje, ki je leta 1941 organiziral vstajo na Kamniškem: dr. Marijan Dermastia, prvi komendant Kamniškega bataljona, Tone Sturm, prvi komisar Kamniškega bataljona, Stane Žirovnik, Roman Potočnik, sekretar partije v kamniškem okrožju leta 1941 in narodni heroj Mirko Jerman.

Namen razgovora je bil, v okviru priprav na proslavo 30-letnice vstaje obuditi spomine na slavne dni leta 1941, ko so se prebivalci kamniško-domžalskega območja med prvimi v Sloveniji z orožjem v roki uprli fašističnemu zavojevalcu. Iz obširnega razgovora, ki so se ga udeležili tudi novinarji ljubljanske televizije, Dnevnika in Glasa, povzemamo nekaj odlomkov.

Ustanovitev vojnorevolucionarnega komiteja in razpoloženje pred vstajo.

STURM: Danes jaz pri najboljši volji ne morem trditi, ali je bil Tomo Brejc, ki je prišel z nalogo, naj se ustanovi vojnorevolucionarni komite ali je bil Luka Leskošek, ker je bil on takrat vrhovni komendant. Nekajkrat so me klicali tudi v Ljubljano in sem z Leskoškom govoril. Dobro se še spominjam nekega popoldneva, ko sva se sestala v Tivoliju blizu sedanjega Muzeja revolucije. Vendar je bilo to že potem, ko je bil vojnorevolucionarni komite že ustanovljen in so se že začele

bolj konkretne priprave za vstajo, vendar datum takrat še ni bil določen. Točen datum je bil določen v tisti gmajni v Volčjem potoku, tam je bil tudi postavljen štab, komanda bataljona in vse drugo, kar je bilo takrat treba napraviti. Za ustanovitev vojnorevolucionarnega komiteja pa res ne vem, kako je bilo in tudi ne, če je prišlo to sporočilo CK po kurirju. Eden izmed kurirjev, prek katerega sem imel veliko stikov s CK, je bil Maks Pečar, narodni heroj, ki je padel leta 1941.

Edino to se spominjam, da je bilo to v maju leta 1941 in da je bilo rečeno, da mora vojnorevolucionarni komite imeti samo tri člane. Spominjam se, da je bilo rečeno: Dermastia, Žirovnik in jaz in da za ta vojnorevolucionarni komite ne smejo vedeti niti ostali člani okrožnega komiteja in da ima glavno nalogo pripraviti partijo in simpatizerje na vstajo. Kakšna bo vstaja, kje in kako, tega takrat še nismo vedeli.

Treba je povedati, da smo že pred ustanovitvijo vojnorevolucionarnega komiteja oziroma še pred razsulo stare Jugoslavije delali načrte, kako bomo prevzeli oblast. Dejali smo: najprej bomo organizirali kamniški proletarijat, zavzamemo Kamnik, mimogrede Domžale in Trzin in nato gremo vsi skupaj pomagat Ljubljčanom.

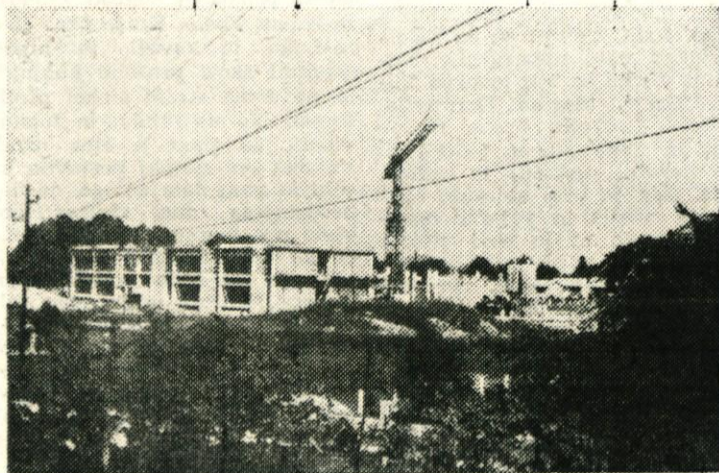
DERMASTIA: Sestanek, o katerem je govoril tov. Sturm, je bil v Poznikovem mlinu na Jeranovem. Po mojem mišljenju je bilo to, če se dobro spominjam, meseca februarja 1941. Dobro se spomi-

njam, teh sestankov je bilo več. Ostala mi je v spominu tista Poznikova izjava: Jaz se ne bom boril ne za Peterčka in ne za Pavelčka.

Treba je reči, da je bilo razpoloženje neposredno pred vstajo, takoj po razsulu Jugoslavije, tega doslej še nismo nikoli tako jasno povedali, zelo neugodno za začetek vstaje in drugo, da so naši sovražniki s socialno demagoškimi parolami v veliki meri uspeli uspavati ljudi, predvsem delavce. Mi smo v glavnem takrat imeli za seboj mladino, ki se na take parole ni tako hitro obešala. V delu starega partijskega kadra nismo imeli dovolj velike podpore. To je treba danes povedati. In če smo imeli med starim partijskim kadrom takoj v začetku težke žrtve, smo jih imeli predvsem zaradi njihovega oklevanja ni nezadostnega razumevanja, kaj predstavlja direktiva partije, da je treba iti v oborožen upor.

Druga stvar je, da smo imeli zelo enostavno predstavo o celi stvari in da je vse skupaj slonelo na sorazmerno majhnih organizacijskih in vojaških izkušnjah in na entuziazmu, ne prepričanju v nekaj, kar pravzaprav v tistem trenutku sploh ni obstajalo, v veliko moč Sovjetske zveze, v svetovno revolucijo v nasprotju s tistim, kar se je v svetu takrat dogajalo.

POTOČNIK: Jaz sem delal v sindikatu od leta 1929 v Ljubljani. Leta 1931 sem bil sprejet kot kandidat partije. Po letu 1933 sem bil tri leta na robiji v Sremski Mitrovici. Ko sem prišel ven, me je povsod, kjerkoli sem se gibal, spremljala

Nova šola na Rojah hitro raste

Nova šola v Blagovici že gotova

žandarmerija. Zato je bilo moje delo zelo težko. V tistem času smo organizirali razne protidraginske akcije, sklicevali zborovanja na Krumperku, na Skaručni in drugod. Teh zborovanj se je udeleževalo tudi do dva tisoč ljudi. Tam smo govorili zbrani množici o nevarnosti fašizma, tako, da so se množice za nevarnost fašističnega napada na Jugoslavijo že takrat pripravile. No, poleg tega je bila naša naloga organizirati mladino. Jaz sem imel nalogo delati v delavski knjižnici v Kamniku, kjer je bila takrat Solidarnost. Organizirali smo dramsko sekcijo, da bi pritegnili čimveč delavcev. Ko smo nastopali z igrami kot so »Rdeče rože« in podobno, smo imeli v takih prilikah tudi izlete, na katerih smo govorili o različnih marksističnih temah. V začetku sem zbral 21 mladincev. Med tistimi, ki niso bili zainteresirani za take razgovore, jih je sedem odpadlo, ostali pa so zdržali do kraja, do samega začetka vstaje.

Miselnost delavcev se je razvijala ob raznih štrajkih. Zelo zanimiv je bil štrajk na Količevem, ki ga je organiziral pokojni Bukovec. Štrajkali so ves mesec za boljše življenjske pogoje. Ko je fabrikant pristal na te pogoje, je postavil samo eno zahtevo, da gre Bukovec iz tovarne. In zaradi Bukovca so stavko podaljšali še za tri tedne. Tako je bilo takrat delavstvo enotno. Odrasli teh sorazmerno množičnih priprav se je pokazal kasneje tudi v organiziranju odpora na kamniškem področju.

Posamezni štabi bataljonov v Sloveniji so bili sicer prej formirani, vendar v akcijo niso šli prej, kot Kamniški bataljon. Ta je začel prve oborožene akcije. Zelodnik, likvidacija izdajalcev in druge. Teh akcij ni bilo malo, čeprav niso bile v takem obsegu, vendar za tisti čas so bili okupatorji presenečeni in primorani okrepiti policijo in varnostne sile na tem območju.

O partijskem delu bi lahko dejal tole: Leta 1940 mi je tovariš Tomo Brejc naročil, da je treba iz članov kamniške delavske knjižnice, katere sekciji sta bili Solidarnost in dramska sekcija, torej iz ljudi, ki so bili predvsem socialdemokrati, formirati partijsko organizacijo. Pri Pozniku na Jeranovem smo potem ustanovili partijsko organizacijo, v katero so bili sprejeti: Poznik France, Sitar Generoz, Sušnik Janez, Marica Brejc, vsega pa je bilo 18 članov. Če se prav spominjam. Sekretar te organizacije je bil Poznik Fran-

ce. Zanimivo, da je bil tu pevovodja Ciber — Franc Vidmar, ki je imel na te ljudi zelo velik vpliv. Bil je tudi kapelnik godbe Solidarnosti. Ko so člani partijske organizacije na sestanku dobili funkcije, eden je bil določen za komandirja čete, drugi za orožarja in ko so šli s sestanka, jim je Ciber rekel: Dajte no mir fantje, nikar ne pojdite na take megalomanske načrte. Goloroki se boste topli proti oboroženi nemški vojski. Lepo pojdite nazaj delat, pa se ne bo nikomur nič zgodilo. Ko so drugi dan prišli na delo, so bili aretirani. Nekatere akcije so bile takrat ponesrečene, ker je Bečov France povedal svojemu očetu o načrtih, ta pa je bil povezan z gestapom in so Nemci vedeli, da bodo tisto noč akcije. Vedeli so samo za tiste, ki bi jih izvedli mladinci v Kamniku. Ker so imeli predstavniki fronte svoje naloge, člani partije svoje naloge, so vedeli samo za mladinske akcije. Vendar so Nemci zato okrepili svoje moči v Kamniku. Drugače bi mi tisto noč tistih par Švabov, ki so bili v začetku v Kamniku, likvidirali in osvobodili Kamnik. Izdaja je to preprečila. To je bil velik moralni udarec za vse nas. Tistim, ki so bili kompromitirani, je bilo rečeno, naj gredo naslednji dan na delo. Ostali, ki so bili znani in so sodelovali v akcijah, pa bi se morali vsi javiti na določenih zbornih mestih in od tam oditi na skupno zborni mesto na Kratno. Ker so tisto noč padli strelji na Perovem, je bilo vse zbegano in zato tudi tisti, ki so bili določeni, na zborni mesta niso prišli.

Tako je sam začetek vstaje dobil s tem izdajstvom hud udarec. Vendar je treba reči, da se je kamniško področje skozi vso narodnoosvobodilno borbo odlično držalo, celo boljše kot marsikateri večji kraj, kjer je bil proletariat številnejši.

Kaj bi lahko rekli o sestanku vojno-revolucionarnega komiteja 25. julija v Volčjem potoku, na katerem je bil načrtovan načrt za vstajo na Kamniškem; saj je bilo to pri opekarni v Volčjem potoku?

ŠTORM: Ne, ta sestanek je bil bolj sem proti Kamniku, proti Perovem. Kasnejši sestanki pa so bili v Volčjem potoku. Jaz bi še danes našel prostor, kjer smo imeli ta sestanek. Na tem sestanku smo bili Tomo Brejc, Dermastia, Zerovnik in jaz. Na tem sestanku je bil določen začetek vstaje. Prej smo že imeli kontakte z Radomljami, z Mengšem, Kamnikom in drugimi

kraji. Imeli smo sestanke z mladino.

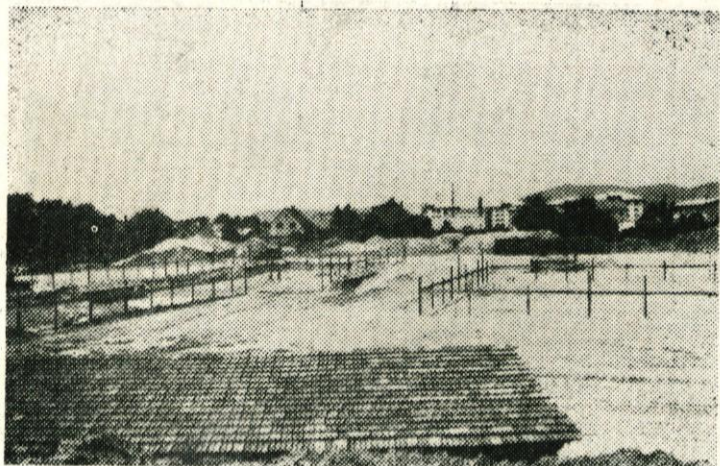
Ta sestanek pa je bil v četrtek ali petek, ker smo naredili načrt, da dva dni po tem sestanku začnemo z oboroženimi akcijami. Na tem sestanku smo se dogovorili o vseh organizacijskih vprašanjih, in tam je bilo tudi rečeno, da je stališče CK partije, naj bi bil komandant bataljona Marijan Dermastia, za komisarja pa ali Roman Potočnik ali pa jaz. Končno smo se dogovorili, da bom komisar jaz. Teh sestankov je bilo veliko in se človek ne more spomniti vseh podrobnosti.

Dermastia, Potočnik in jaz smo 22. junija, ko je Nemčija napadla Sovjetsko zvezo, dobili nalogo, naj se umaknemo v ilegalo. Marijan je bil zadolžen bolj za radomeljsko-domžalsko območje. Tudi jaz sem imel določene stike s Šterbenkovim Ivanom z Rodice. Spominjam se, koliko sestankov smo imeli z mladino po gmajnah. Dejansko najbolje je bilo organizirano v Radomljah. Radomeljska četa je štela 17 mladih ljudi in to v glavnem iz Radomelj. Če primerjamo to podeželsko vasico z mestom, kot so Jesenice ali z revirji, potem šele vidimo, koliko je relativno ta vas prispevala in kakšen vpliv je imela takrat partija na mladino in da to ni bil samo čisti proletariat, to so bili tudi obrtniki, kmetje in študentje.

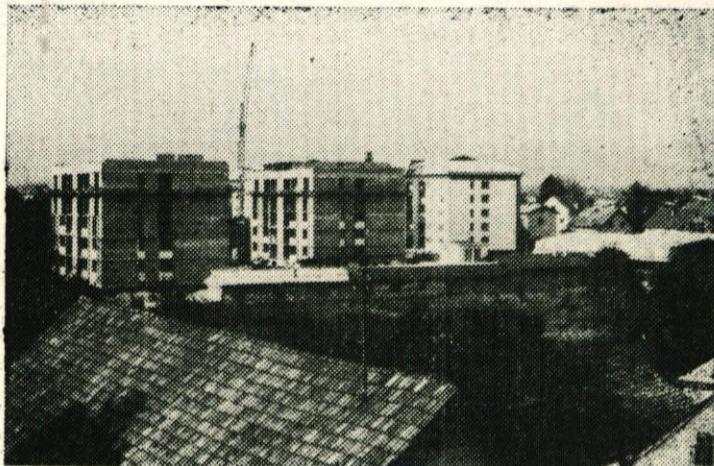
Na tem sestanku smo se zadolžili za posamezna območja, kot sem že dejal. Jaz sem bil zadolžen za Duplico. Se dobro se spominjam, da smo imeli v nedeljo 27. julija sestanek v bistriškem gradu. Bilo nas je okrog 15 do 20. Takrat je bilo odkrito povedano: fantje, borba se začne in dobili smo konkretne naloge, vsaka četa svoje. Nekatere grupe so imele nalogo pretrgati vse telefonske zveze, druge porušiti železniško progo. Kamniška grupa, v kateri so bili mladinci, ki so bili izdani, so imeli nalogo priti v občinsko stavbo, kjer je bilo veliko lovskih pušk in drugega orožja in zažgati skladišče bencina na Zapricah v Kamniku. In ravno v tej grupi sta bila tista dva mladince, ki sta bila glavna. Vem, da sta bila dva, ali je bil Mlakar Dominik, ali je bil Močnik Anton, jaz danes ne morem reči. Imela sta nalogo zažgati skladišče na Zapricah. Akcija je bila izdana, Nemci so ju čakali, pobegnili sta, vendar je bila pri perovski brvi zaseda in sta priletela naravnost vanjo, ker sta hotela na zbirališče na Kratni. Pokosili so ju nemški rafali.

DERMASTIA: Izredno pomembno je poudariti, da sta na Kamniškem padla

naši dosežki - naši dosežki - naši dosežki

Profili za novo šolo v Domžalah že stojе

Novi stanovanjski bloki v Domžalah

prva borca v oboroženem boju z okupatorjem v Sloveniji. To sta bila Mlakar in Miklavčič, to sta bili prvi vojaški žrtvi.

POTOČNIK: Za akcijo v Črni Nemci niso vedeli, za Rodico tudi ne in za Radomlje tudi ne, samo za akcije kamniške mladinske organizacije so vedeli. Mladinci bi še pravočasno prišli. Sestanek je bil določen med 23. in 24. uro, so pa že prej šli v akcijo. Nekdo mi je kasneje pripovedoval, kako je bil skrit blizu mesta pri Perovski brvi, ko zasliši, kako je nekdo poklical Frica in nemško govorjenje. Jaka, ki je lezel skozi grm, se je s površnikom ujel za trnje, snel površnik s sebe in bos pritekel na Kratno. Če bi takrat čakali, bi prav gotovo padlo več ljudi.

Jaz se ne spomnim prav dobro, kdo je dal meni nalogo, da sem bil zadolžen za področje Črne, Kamniške Bistrice in Tuhinjske doline. Vem, da sem imel z Dermastio v Radomljah česte stike. Imel pa sem tudi zvezo s Tonetom Tomšičem, ki je imel za ženo mojo sestro Vido, tako da smo se večkrat sestajali, zato sem vedel za več nalog, ki so se postavile partiji, kot bi sicer. Meni pa ni nihče o tem takratnem vojnem komiteju nič povedal, niti se ne spomnim, od koga sem dobil nalogo, da Tunjice, Tuhinjsko dolino in Črno jaz organiziram. Organiziral sem nabalne akcije za hrano, da so kmetje pekli kruh, ga sušili in mleli v drobtine, da so se kmetje odločili: pri nas imaš volička, pri nas telička, tako, da smo imeli mi takrat že 20 glav živine v rezervi. Takrat sem pridobil Naceta Brleca, ki je bil moj najboljši sodelavec.

DERMASTIA: Roman, to je bilo zelo enostavno, mi smo to vse preresetali pri tebi v tvoji čevljarški delavnici, če se spomniš. Takrat smo imeli tudi sestanek s Čehetom.

Kmalu je prišla direktiva partije: partiji takoj na teren, povezati se z množicami in pripravljati se na oboroženo vstajo. Začeli smo zbirati orožje, municijo in pripravljati za začetek akcije vse potrebne reči. To, o čemer je govoril tov. Roman, je izredno značilno za ta predel, za kamniško območje. Ne samo zbiranje hrane in orožja, začela se je tudi gradnja bunkerjev, v katere smo skrivali municijo, hrano, orožje. To, kar je posebno zanimivo za to področje, je, da smo nekaj bunkerjev uporabili še od nekdanjih rokovnjačev. V te bunkerje smo spravili predvsem rezervno hrano. Napravili smo

tudi popis vseh ljudi, ki so pripravljeni prispevati hrano, živino in drugo. To so bile vse stvari, ki so potekale kot neka predhodna mobilizacija.

Politična akcija je šla predvsem v smer biranja in organiziranja mladine. Saj je bil takoj po okupaciji proletariat precej pod vtisom social demagoških parol in brezplačnega razdeljevanja raznih živil, kot so sladkor, margarina itd. To so Nemci storili zato, da bi utišali prvi upor. Politična akcija pa se je odražala v vrsti napisnih akcij, ki so se začele že konec maja, v razbijanju nemških napisov ipd. Takrat smo s temi akcijami navajali mladino na organizirano delo. Npr. smo dejali: danes ponoči od 10. do 12. ure bo napisna akcija v teh in teh vaseh. Mladina se je pri tem učila odkrivati in izmikati nemškim patrolam in se organizirano povezovati v skupine.

Tomo Brejc je prinesel konkretno direktivo z zadnje partijske konference, ki je bila v Tacnu, če se ne motim. Jaz sem bil takoj po tem sestanku pri Potočniku in smo šli potem k Čahetu, kjer smo se dogovorili za akcije, nato sem se vračal nazaj čez Palovče in 27. julija dopoldne je bil pregled komande Kamniškega bataljona in mi smo tam pred Tomom Brejcem prisegli. To je bilo zadaj za opekarno v Volčjem potoku. Pri tej zaprisegi so bili vsi odrejeni komandirji čet in ves štab bataljona.

POTOČNIK: Za načelnika operativnega štaba, ki je organiziral bataljonske štabe in vodil partijsko delo na terenu, sem bil določen jaz. V tem štabu so bili še Stane Žerovnik in Čad. Čada so ujeli Nemci, ko je šel na zvezo na Gorjušo.

JERMAN: Mislim, da bi bilo treba še nekaj reči okoli napisnih akcij, ki smo jih takrat mnogo izvedli. Vse vasi so bile popisane z našimi parolami. Še dobro se spominjam, ko je kamniški župan Thäle sklical vse obrtnike in gostilničarje na občino in jim dejal, naj pomagajo odkrivati udeležence napisnih akcij, ker jih bodo sicer Nemci sami odkrili.

Kako pa je bilo z oborožitvijo prvih borcev?

POTOČNIK: Ker se je jugoslovanska vojska umikala proti jugu, nismo mogli priti do zadostne količine orožja. Vojaki stare jugoslovanske vojske so se vračali večinoma brez orožja, nekaj pušk, municije in bomb, do katerih smo prišli, smo

zakopali pri Dermastievi hiši na vrtu. Če bi na našem območju stara jugoslovanska vojska odložila orožje, da bi mi imeli možnost ljudi oborožiti, bi še marsikdo dobil pogum za sodelovanje v prvih oboroženih akcijah, toda samo z nahrbtnikom, v katerem je bilo samo par suhih skorij in golorok iti nad sovražnika in če ne bi bilo močne zavesti, potem nam prve akcije ne bi uspelo tako, kot so. Poglejmo, tistih trinajst ljudi, ki so bili takrat na Kratni, je imelo samo štiri puške.

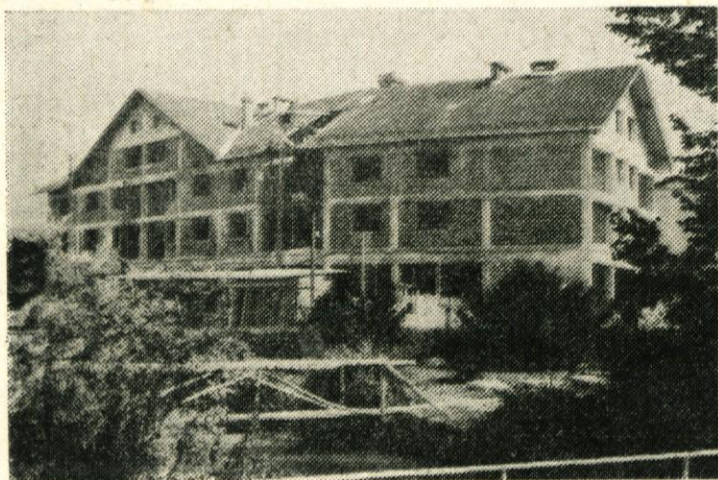
JERMAN: Kar se tiče orožja, je bilo res težko. Edino od Ocepka Julija smo dobili še eno puško. Stara jugoslovanska vojska je v glavnem pustila orožje prek Save, nekaj orožja je bilo v Preserjeh na nekem podu. Šele ko smo prišli na zborna mesto bataljona, smo dobili še puškomintraljez, ki so ga imeli Rašičani.

DERMASTIA: Ne smemo pozabiti tudi tega, kako so se kamniški meščani obnašali v začetku naše vstaje. Velika večina je od vsega začetka simpatizirala z nami in ni bilo nobenih problemov. Posledica tega je tudi to, da je bilo toliko Kamničanov med prvimi talci v Sloveniji. Večina kamniških trgovcev se je rade volje odzvala našim akcijam za zbiranje hrane: Petek, Kramar, Klemenčič in drugi. Velik odmev med Kamničani je imela akcija za Rdečo pomoč.

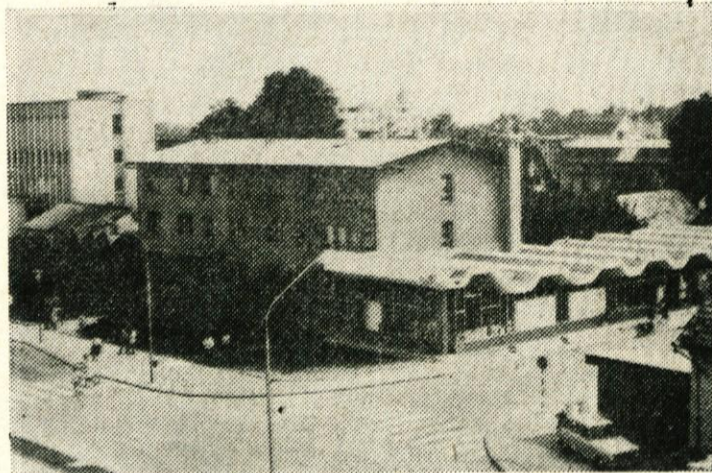
ŠTURM: Glede Rdeče pomoči bi rekel tole: pred vojno sem bil tajnik sindikata in sekretar partijske organizacije v Titanu. V Titanu smo imeli tako organizirano: Vsako soboto, ko je bila ob enih plača, so določeni ljudje zbirali denar za Rdečo pomoč po oddelkih. Jaz sem bil določen za pisarne in sem šel po vseh pisarnah. Ljudje so dajali po dva, tri, pet, celo deset dinarjev, kar je bilo to včasih že denar, z nekaj izjemami so vsi delavci in uslužbenci prispevali za Rdečo pomoč.

JERMAN: Knaflič in Karba sta podpisala z usnjem in zdravili naš Kamniški bataljon tudi kasneje, leta 1942.

ŠTURM: Seveda ne smemo pozabiti še nekaterih ljudi in naših vaseh, ki so nam tudi veliko pomagali. Med temi bi omenil Kužnarja-Virjenta iz Olševka, Svetica iz Nevelj in še mnogo drugih, katerih se danes ne spomnim več. Ta povezanost naših ljudi z nami je bila prav gotovo tudi rezultat dela partije. Ko je Luka Leskošek večkrat prišel ilegalno k meni, sva šla nekajkrat k Virjentu na Kužno, ko smo organizirali delavsko enotnost in

Trgovsko stanovanjski blok v Radomljah

Središče Domžal iz nove perspektive

druge akcije.

DERMASTIA: Kamničani so se odzvali tudi razpisu posojila. Sam sem obiskal vrsto znanih Kamničanov in vsi so se odzvali našemu pozivu. Npr. Knaflič je, kadar sem prišel, dal kolikor sem predlagal.

JERMAN: Kocjančiču v tovarno Vata na Vir smo vsak teden pošiljali po sedem, osem ljudi z nahrbtniki po sanitetni material. Kocjančič je tudi dopuščal delavkam, da so nosile ta material domov.

STURM: Se eno trditev bi jaz postavil ob zaključku, namreč, da je ta vojno-revolucionarni komite ne glede na ljudi, ki smo bili v njem, pa le v celoti odigral svojo vlogo, izvršil je postavljene naloge, upošteval je pogoje, ki so bili takrat. Ko je dal vojnorevolucionarni komite, takrat v glavnem že spremenjen v Štab bataljona, nalogo, da se gre v boj, smo imeli že več ali manj točne spiske in vedeli smo, da bodo tri čete Kamniška, Radomeljska in Mengeška. Računali smo, da bo vsaka

četa imela po 30 ljudi. Mi smo prek svojih zaupnikov in simpatizerjev šli v akcijo za formiranje teh čet, vendar ne smemo ljudem zameriti, če se niso vsi takoj odzvali. Takrat je bilo treba veliko zbranosti in discipline, na drugi strani pa veliko entuziazma.

Ob vseh teh prizadevanjih pa je Kamniški bataljon na Rašici štel že 116 ljudi. Jaz sem pri svojih 63 letih prepričan, da če bi bilo treba še enkrat zastaviti tak boj, da bi ga zastavili precej drugače kot smo ga, saj nismo imeli nobenih izkušenj.

DERMASTIA: Glede zbornih mest posameznih grup, kot je vprašal tov. Vidic, je treba povedati, da je imela Kamniška grupa zborna mesto na Kratni. Mengeška v menceškem kamnolomu, Radomeljska na Gorjuši.

Prisega komandnega kadra Kamniškega bataljona pa je bila 27. julija v Volčjem potoku pri Orešnikovi opekarni. Zato lahko smatramo 27. julij za dan ustanovitve Kamniškega bataljona. Povedati je treba

še, kakšne akcije so bile na kamniško-domžalskem območju, ki so uspeli.

ZEROVNIK: Na Duplici smo imeli nalogo zažgati most prek Bistrice. Ker je bilo premalo bencina, smo iskali še druga goriva in tako smo pomotoma privlekli na most tudi nekaj sodov telečje krvi, vendar je akcija kljub temu uspela. Razlit bencin po vodi je povzročil zelo visok plamen, vendar se Nemci iz Kamnika niso upali približati.

POTOČNIK: V Črni smo minirali cesto in oba mostova. Posekali smo tudi drevje ter navallili na cesto debela ter velike skale. Radomeljska grupa pa je onespobila oba mostova prek Bistrice v Radomlje.

Po pripovedovanju dr. Marijana Dermastie-Urbana, Toneta Šturma-Ožbolta, Staneta Zerovnika-Miška, Ludvika Pezdirja, Romana Potočnika in Mirka Jermana

zapisal
Franc SVETELJ

Pomembna zmaga mengeško-moravške čete

Vojni komite za kamniško okrožje je na sestanku 25. julija 1941 sklenil tudi, da bo iz udeležencev vstaje osnoval kamniški bataljon s štirimi četami, skupno z okoli 80 borcev. Za komandanta je imenoval dr. Marijana Dermastio-Urbana, za političnega komisarja pa Toneta Šturma. V partizane pa niso odšli vsi pripadniki bojnih skupin, ki so sodelovali v prvih akcijah 27. julija 1941. Zato je štab kamniškega bataljona uspel v prvih dveh dneh avgusta osnovati le dve četi, kamniško-dupliško in radomeljsko-mengeško. Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je glede na položaj po vstaji v kamniškem okrožju ter na območju Črnuč, Rašice in Šmarne gore ukazalo, naj se vsi borci od tod združijo v kamniški bataljon. 17. avgusta 1941 so na Rašici ustanovili nov kamniški bataljon s 4 četami, rašiško, kamniško, mengeško-moravsko in ra-

domeljsko. Vsaka od njih je dobila stalno operativno območje, in tako se je nato začela načrtna partizanska dejavnost od Save do Kamniških planin in od Moravske doline do Šmarne gore. Vrstili so se napadi na nemške patrulje, množile sabotažne akcije in likvidacije izdajalcev, kar vse je dokazovalo neučinkovitost nemških ukrepov za zadušitev uporniške dejavnosti. Najlepše priznanje so morali dati uspehom kamniškega bataljona Nemci sami, ki so npr. v svojih poročilih odkrito priznavali, da se morajo zadrževati orožniki v postojankah, da bi se izognili napadom, da so varnostni organi popolnoma brez moči in da večina prebivalstva simpatizira s partizani in jih podpira.

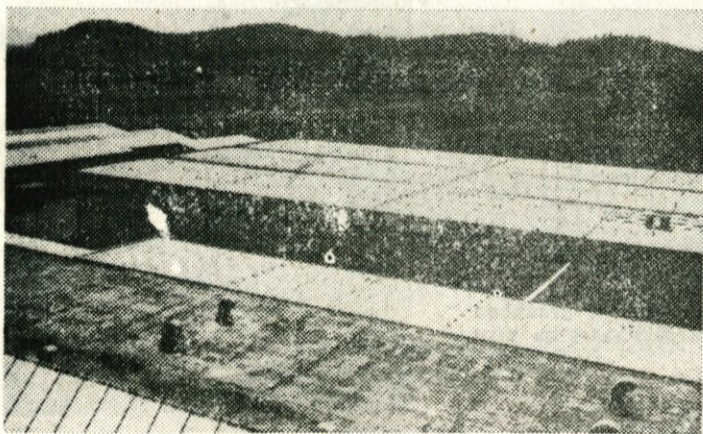
Enega največjih uspehov so borci kamniškega bataljona oziroma mengeško-moravške

čete dosegli v boju na Sv. Mohorju pri Moravčah.

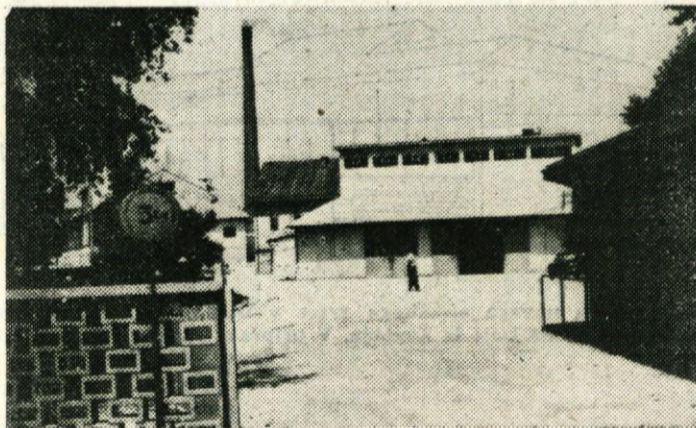
Mengeško-moravška četa se je sredi septembra zadrževala v hribih nad Dolskim, od koder je pošiljala patrulje v akcije na cesto proti Litiji. Te so postavljale zasede in cesto nekajkrat tudi prekopale. Na njenem operativnem območju pa je bila veliko pomembnejša cesta Ljubljana-Celje. Zato sta se komandir čete Janko Bizjak in politični komisar Karel Mlakar odločila, da se četa premakne v hribe nad Črnim grabnom. Tik pred odhodom je doživela hajko 171. rezervnega policijskega bataljona, v kateri pa so Nemci uspeli odkriti le skladišča municije. 20. septembra se je nato četa premaknila na hrib Sv. Mohor nad Moravčami in si postavila taborišče blizu studenca. Od tu je še isti dan njena patrulja izvedla prehranje-

valno akcijo na gradu Brdo pri Lukovici. Naslednji dan so borci kosili nekoliko kasneje. Takoj po kosilu so odšli s patroljo trije pod vodstvom Matije Blejca proti Dolskemu. Okoli šeste ure se je odpravila iz taborišča še druga patrulja z nalogo, da prinese nekaj hrane s Prevoja. Komaj je prišla dvesto metrov iz taborišča, že jo je pozval rezki nemški klic, naj se ustavi. Znašla se je sredi skupine nemških policistov, ki so enega borca takoj ujeli, dva pa sta se jim izmuznila in stekla nazaj v taborišče. Tu je komandir že razvrščal borce na položaje za obrambo. Tedaj jih je bilo v taborišču enajst ali dvanajst. Komandir je hodil od borca do borca in pozival na natančno streljanje, ker so imeli malo nabojev, in naj bi zato pustili sovražnika na petdeset metrov blizu. Tako so pripravljeni dočakali nemški napad.

naši dosežki - naši dosežki - naši dosežki

Domžalski HELIOS je z nadzidavo pridobil nove prostore

Nove hale TOSAME iz ptičje perspektive

Ker policijske enote v dnevni hajki poprej na Moravškem niso uspele čete izslediti, so hajko 21. septembra nadaljevale. Komanda 171. rezervnega policijskega bataljona se je odločila, da bo »prečesala« še območje Sv. Mohorja (kota 522). Zato sta se dve četi pripeljali s kamioni do Prevoj, kjer je komandant Völker določil razvrstitev svojih sil za napad. Prvi četi pod poveljstvom kapetana Kröhla je ukazal, naj se odpelje do Krašnje, od koder naj odide peš do zaselka Svinje, in se tu razvrsti 600 metrov južno od tega kraja do razvalin gradu Rožek. Tretja četa pod poveljstvom nadporočnika Braulicha je dobila nalogo, da razvrsti en vod nad Dolami med koto 344 in Prikrnico, ter vzpostavi zvezo s prvo četo pri Rožku, dva voda te čete pa naj bi se odpeljala do Podstrani, od koder naj bi se en vod pomaknil proti severu in zavzel položaje pri znamenju. Za medsebojno zvezo je skrbel poseben radijski vod za zvezo. Tudi zbirališča za ujetnike ni pozabil določiti. Pošiljali naj bi jih v Podstran, kjer naj bi bilo tudi previjališče ranjencev.

Vse enote so svojo nalogo vestno izpolnile, in tako je bil obroč sovražnikov v trenutku, ko je nanje naletela patrulja mengeško-moravske čete, že trdno sklenjen. Po prvih strelah so se z vseh strani približevali policisti taborišču. Borci so izpolnili komandirjevo povelje in puščali policiste zelo blizu. Zlasti prvi vod tretje policijske čete, ki je prodiral od Dol, je bil zelo predrzen. Borci pa so dobro merili in mu povzročili veliko žrtev. Hudo so ranili tudi visokega oficirja SS, ki je celo svoj dopust, preživljal ga je v Kamniku pri komandantu policijskega bataljona, izkoristil za dokazovanje zvestobe svojemu firerju in se je udeležil hajke. Zaradi odločnega odpora mengeško-moravske čete je komandant bataljona

moral poslati poveljstvu 181. rezervnega policijskega bataljona na Bledu radijsko depešo: »Bataljon v hudem boju z banditi. Nujno prosim pomoči!« Počasi se je začel spuščati mrak in z njim je raslo upanje borcev, da se bodo uspešno prebili. Po poldrugi uri boja so policisti prenehali napadati in zakurili ognje v strahu, da se ne bi med sabo spopadli. Borcem je ostalo le še po nekaj nabojev. Zato se je komandir Bizjak odločil za preboj v smeri proti Stegnam. Borci so imeli izjemno srečo. Prebijali so se skozi položaje tretje čete, kjer je bila v obroču manjša praznina. Ta je nastala zato, ker so policisti odnesli hudo ranjenega esesovskega oficirja v Podstran. Mengeško-moravska četa se je nato čez cesto Domžale-Celje premaknila na Zlato polje.

Nemci preboja niso niti slutili. Zato so vso noč dovažali nove sile. Do jutra je zasedlo

bombami in jih prereševali z mitraljezi. Nato so v naskoku zavzeli — prazno taborišče.

Ta boj lahko ocenimo kot enega največjih uspehov prvih partizanskih enot na Gorenjskem 1941. Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet je dalo v svojem poročilu posebno priznanje junaškemu zadržanju borcev te čete in je pohvalilo »hladnokrvno nastopanje Moravsko-domžalske čete, ki je na dobro izbranem položaju dve uri kljubovala dvajsetkrat močnejšemu sovražniku.«

Tudi Nemci so ta boj uvrstili med svoje večje akcije in komandant Völker je moral pohvaliti bojne in taktične sposobnosti svojih nasprotnikov. V svojem poročilu starešinam je na dolgo in široko opravičeval velik neuspeh. Za svoje policiste pa je zahteval krajši odmor. Analiziral je nemško taktiko v bojih s partizani in predlagal nekaj novosti. Bistve-

ničiti partizane, če jih prese-
neti. Zato je posebno pomembna
dobra obveščevalna služba. Ka-
kor hitro bi Nemci izvedeli za
partizane, je po taktičnem pre-
misleku takoj potrebno začeti s
hajko. Po možnosti naj bi prej
sklenili trden obroč in šele po-
tem napadli. Bolj kot v akciji
na Sv. Mohorju bi se bilo po-
trebno ravnati tudi po dnev-
nem času. Nesmiselno je začeti
najti hajko dve uri pred
mrakom, ker je boj v gozdu
zlasti v temi nemogoč, obstaja
pa še nevarnost medsebojnega
spopada. V takšnih primerih
naj bi se akcija pripravila
zvečer in ponoči, napasti pa bi
bilo potrebno šele dopoldne. To
poročilo je zgovoren dokaz, da
so tudi izkušnje iz bojov na
Kamniškem služile Nemcem
kot dragocen prispevek k nji-
hovi taktiki proti partizanskim
enotam.

Nemci so po boju na Sv. Mo-
horju naprej hajkali po morav-
ških hribih in borci mengeško-
moravske čete so se morali
nenehno izmikati iz obročev.
Kljub temu je konec septem-
bra mengeško-moravska četa
izvedla še večjo rekvizicijsko
akcijo na Zlatem polju ter sa-
botažno akcijo med Lukovico in
Šentvidom, kjer je uničila te-
lefonsko napeljavo. V začetku
oktobra pa so se morali borci
zaradi hudega nemškega prit-
iska umakniti v Poljansko do-
lino, od tod pa čez nemško-
italijansko mejo v Polhograjske
Dolomite.

Boj pri Sv. Mohorju ni imel
le velikega vojaškega pomena,
temveč je imel tudi velik poli-
tični odmev. Prebivalstvo je
pokazalo pod njegovim vplivom
veliko pripravljenost za sode-
lovanje v odbori OF. Zal pa
je že mesec po tem velikem
uspehu doživela radomeljska
četa 28. oktobra 1941 na Gol-
čaju nad Blagovico usoden
udarec in okupatorju je uspelo
začasno zatreti partizansko de-
javnost in zavreti organizira-
nje v odbore OF.

M. S.

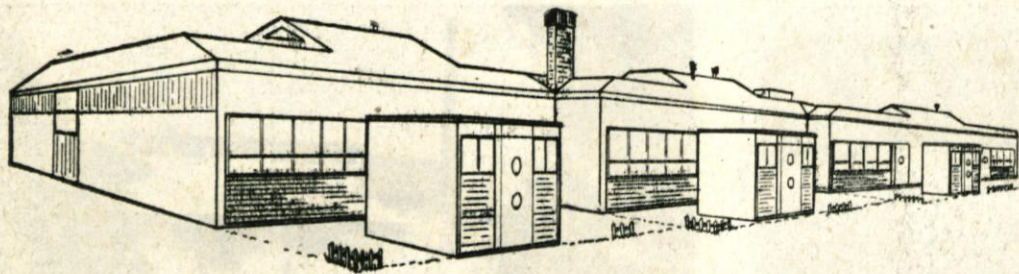

Obležje pri Sv. Mohorju pri Moravčah, kjer je Mengeško-moravska četa bila 21. septembra 1941 pomemben in zmagoviti boj z rednimi nemškimi oddelki

položaje okrog Sv. Mohorja skoraj štiristo policistov, gestapovcev in orožnikov. Ob sedmih zjutraj so partizanske položaje dobesedno zasuli z

ni pogoj za uspeh je po njego-
vem mnenju presenečenje, zato
bi se bilo treba približati par-
tizanom brez strela. Tudi ena
četa zmora obkoliti taborišče in

naši dosežki - naši dosežki -

Maketa novega otroškega vrtea v Domžalah, ki ga je že začelo graditi gradbeno podjetje BETON iz Zagorja. V pripravi pa so tudi že načrti za otroški vrtec na Viru in v Radomljah

Asfalt na Rodici

Napad šlandrovcev na Radomlje

Članek je odlomek iz monografije Miroslava Stiplovska o Šlandrovi brigadi, ki bo izšla ob prazniku občin Domžale in Kamnik v počastitev tridesetletnice vstaje. V obširni monografiji (nad 750 strani) je pisec obdelal vojaško, politično in kulturno-prosvetno dejavnost Šlandrove brigade od njene ustanovitve 6. avgusta 1943 na Šipku nad Blagovico do konca maja 1945, ko je bila razformirana. Avtor je na več mestih prikazal tudi splošni razvoj narodno-osvobodilnega boja na območju IV. (štajerske) operativne cone in torej delo zajema širšo problematiko, kot jo nakazuje naslov. V monografiji so bolj ali manj natančno opisane tudi številne akcije Šlandrovcev na domžalskem območju, kakor tudi delovanje organizacij KPS in OF v kamniškem okrožju v času delovanja brigade.

Glavni štab NOV in PO Slovenije je dal novemu štabu IV. operativne cone nalogo, da s XIV. divizijo in Šlandrovo brigado osvobodi Zgornjo Savinjsko dolino. Glede na to je štab IV. operativne cone izdelal načrt, da bi omenjene enote uničile sovražnikove postojanke v Lučah, v Ljubnem, v Radmirju, v Rečici, po možnosti pa tudi v Mozirju, s čimer bi enote IV. operativne cone dobile izhodišče za nadaljnje ofenzivne akcije v smeri Spodnje Savinjske, Mislinske in Saleške doline. Štab IV. operativne cone je obvestil glavni štab NOV in PO Slovenije, da zaradi utrjenosti postojank v Zgornji Savinjski dolini ne more začeti z akcijami vse do tlej, dokler ne dobi dovolj razstreliva za miniranje. Glavni štab NOV in PO Slovenije je prosil vsaj za 300 kg razstreliva.

Mimo tega je bil v enotah IV. operativne cone pereč tudi problem orožja in municije. Nanovo ustanovljeni bataljon Kamniško-zasavskega odreda na desnem bregu Save, je v začetku aprila pospešil prenašanje orožja z Dolenjske na območje IV. operativne cone. Šlandrova brigada je tedaj dobila 3 težke mitraljeze, 2 protitankovski puški in en lahki minomet 81 mm s pripadajočimi minami in municijo, največ orožja pa je štab IV. operativne cone poslal v enote XIV. divizije.

S temi pošilkami so enote IV. operativne cone le delno rešile problem oborožitve, od katere je bila odvisna tudi njihova številčna krepitev. Povečanje številčnega stanja enot IV. operativne

cone pa je bil tudi eden od pomembnih pogojev za okrepljeno ofenzivnost. Štab IV. operativne cone je ob tem poudaril, da so pogoji za mobilizacijo zelo ugodni.

M. Ribličič, prvi pol. komisar in J. Sekirnik, prvi komandant brigade

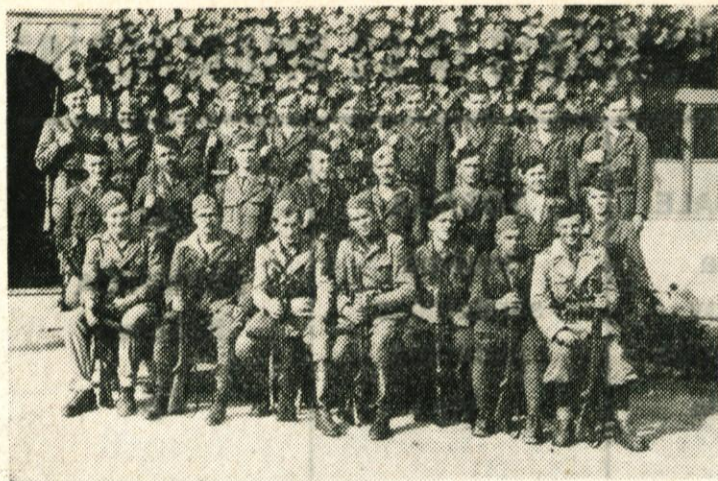
Zato je ukazal vsem enotam, naj na območju svojega bivanja in premikov najradikalneje izvajajo mobilizacijo. Do velikih akcij v Zgornji Savinjski dolini pa je dal enotam XIV. divizije in Šlandrove brigade še nalogo, da rušijo komunikacije in postavljajo zasede.

Štab IV. operativne cone je nato za kratek čas izgubil tudi zvezo z glavnino XIV. divizije. Glede na vesti, da je v postojanki v Radomljah veliko rezervnega orožja, je ukazal Šlandrovi in Tomšičevi brigadi, naj jo napadeta.

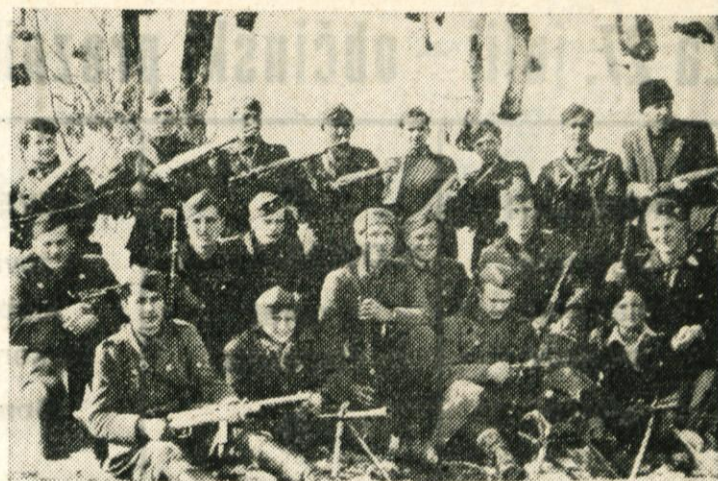
Omenimo naj še, da se je med pripravi za to akcijo vrnil v sestav Tomšičeve brigade tudi njen II. bataljon.

V Radomljah je bil poleg orožniške postojanke tudi tabor nemške delovne službe (Arbeitsdienst). V zgradbi žandarmerije je bilo okrog 20 orožnikov, v stavbi trgovca Cerarja, tedaj Genitzerja, pa okrog 10 orožnikov. Približno 60 pripadnikov delovne službe je bilo nastanjenih v 20 lesenih barakah, na desnem bregu Kamniške Bistrice, okrog 40 pa jih je bilo v sokolskem domu. Vse stavbe so bile močno utrjene z zazidanimi okni in bunkerji, okrog sokolskega doma pa so bili izkopani tudi strelski jarki in postavljeni bunkerji.

Pripadniki delovne službe so se v Radomljah vojaško urili. Namestitev stalne in številne posadke v tem kraju — tudi vsi zavezanci delovne službe so bili oboroženi — je oteževalo vojaško in politično dejavnost na radomeljskem območju. Enote Šlandrove brigade so se tudi večkrat zadrževale v bližnjih kolovških gozdovih, od koder so odhajale na mobilizacijske in sabotažne akcije, kar je bilo z ustanovitvijo nove stalne postojanke tvegano. Še zlasti pa je bila v nevarnosti bližnja bolnišnica »Triglav« na Kolovcu, kjer so se zdravili ranjenci Šlandrove in Tomšičeve brigade. Priprave na akcijo so morale biti glede na možnost naglega posredovanja nemških enot iz Domžal oziroma Ljubljane in iz Kamnika ter Kranja, pa tudi zaradi utrjenosti postojank, zelo skrbne. Ta položaj je tudi terjal, da sta akcijo izvedli skupno Šlandrova in Tomšičeva brigada. V pripravi in vodenju napada je sodeloval tudi komandant IV. operativne cone Mile Kilibarda. Podatke o utrjenosti postojank so poslali radomeljski aktivisti. I. in II. bataljon Šlandrove brigade sta dobila nalogo, da neposredno napadeta Radomlje, III. bata-

Štab Slandrove brigade z zaščito, septembra 1943 v Stični

Skupina Slandrovcev novembra 1943 na Menini planini

ljon pa je moral demonstrativno napasti Domžale in postaviti zavarovanje iz domažalske, menške in homške smeri. Štab Tomšičeve brigade pa je en bataljon določil za demonstrativni napad na Kamnik, z enim bataljonom pa je prevzel zavarovanje v Črnem grabnu in na cesti Kamnik—Šmarca.

I. bataljon Slandrove brigade je uspel obkoliti barake ob Kamniški Bistrici in blokirati posadko v mlinu. Napadati je začel ob tričetrt na deseto zvečer. Borcem je uspelo pregnati sovražnika iz bunkerjev in jih z jurišem pregnati proti sokolskemu domu. Ubežnike iz barak je na Šrajevem dvorišču nato prestregel II. bataljon in ujel. Po enournem boju so borci I. bataljona zažgali 18 barak.

Medtem je II. bataljon napadel nemško posadko v sokolskem domu, tomšičevci pa Genitzerjevo zgradbo. Na sokolski dom so usmerili tudi ogenj minometov, zgradbo pa so trikrat minirali. Sovražnik se je skozi kletne prostore umaknil v rove okoli postojanke in se ves čas upiral z močnim ognjem. Zaradi prihoda sovražnikove pomoči v bližino Radomelj pa so se morali Slandrovci in tomšičevci umakniti, ne da bi postojanko uničili. Za razrušenje obeh zgradb so imeli tudi premalo razstreliva.

III. bataljon je demonstrativno napadel Domžale, proti Jaršam in Mengšu pa je postavil zasede pri Hrastarjevem kozolcu, pri Kriškarju, pri Šubljevem hrastju in

pri sedanji tovarni Lek, torej na poteh, ki so vodile prek menškega polja. Že okoli polnoči je nemška motorizirana kolona okrog 20 kamionov iz Ljubljane, v kateri je bilo tudi nekaj oklepnih vozil, prišla napadeni postojanki na pomoč. Iz Domžal, kjer se jim je pridružila tamkajšnja posadka, so prodirali proti Radomljam po obeh straneh Kamniške Bistrice. Ena kolona se je pomikala po cesti skozi Rodico proti Jaršam in Preserjem. druga pa se je odpeljala čez most na Viru proti Količevem. Hkrati so Nemci poslali pomoč tudi iz menške in kamniške smeri. Zasede so sprejele boj in uspešno zadrževale sovražnika do umika glavne brigade proti Rovam okrog poltretje ure zjutraj. Postopoma so se umikale in se s sovražnikom bojevale do svita, ko so naglo zapustile položaje in se pridružile glavnini v kolovških gozdovih.

Tudi Tomšičeva brigada je izpolnila svoje naloge. Demonstrativno je napadla Kamnik, zadrževala prodiranje Nemcev proti Radomljam in varovala Slandrovi brigadi hrbet v smeri proti Črnemu grabnu.

Sovražnik je imel v akciji po partizanski oceni 30 mrtvih, večje število ranjenih, 24 pa ujetih, med njimi enega podoficirja. Zaplenili so tudi veliko orožja: 18 pušk, dva puškomitraljeza, dva samokresa in precej municije. Pred požigom so iz 18 barak pobrali tudi vso vojaško opremo. Pri napadu so padli štirje borci,

11 je bilo ranjenih, 10 pa pogrešanih.

Štab IV. operativne cone je v svojem poročilu poudaril, da so s požigom barak pglavitni namen dosegli, glede izvedbe pa je menil, da je bila pomanjkljiva predvsem v prešibkem demonstrativnem napadu na Kamnik in na Domžale ter v slabih zvezah med enotami in štabom. Slandrovo brigado so pri umiku ovirali ujetniki. Zato se je štab cone odločil, da jih izpusti. Ujetniki so morali sleči uniforme in v samih spodnjicah so se vrnili proti Radomljam. Njihov klavni povratek v postojanko je povzročil veliko smeha med prebivalstvom.

Dne 8. aprila se je Slandrova brigada zadrževala na Vrhju in Krajnem brdu. Od tu je II. bataljon znova odšel proti Radomljam in zvečer dokončno požgal sokolski dom in Cerarjevo hišo. S tem je bil v celoti dosežen cilj brigade, da onemogoči v Radomljah ustanovitev stalne večje postojanke. Isto noč so borci II. bataljona na radomeljskem območju mobilizirali. Akcije v Radomljah so vojaško dobro uspeli, bile pa so tudi politično zelo pomembne. Nemci so doživeli hud udarec v ravninskem območju kamniškega okrožja, kjer se zaradi močnih postojank niso nadejali večjih napadov. Premestiti so morali tudi tabor nemške delovne službe, Slandrovci pa so omogočili na radomeljskem območju vnaprej izvajanje mobilizacijskih, rekvizicijskih in drugih akcij.

Staba Slandrove brigade in XIV. divizije

Franc Filar-Cinko, pomočnik pol. kom. I. bataljona, Ivan Mušič-Stefan, zadnji komandant brigade, Adolf Jevšnik-Lvov, zadnji pol. kom. brigade in Franc Herle-Nande, kom. I. bataljona

Za 27. julij – občinski praznik čestitajo in se priporočajo:

INDUPLATI Industrija platnenih izdelkov Jarše	 SLOVENIJA - LES obrat Radomlje 	UNIVERSALE tovarna klobčkov in konfekcija Domžale	TOSAMA tovarna sanitetnega materiala Vir	 PAPIRNICA Količevo
 »SVIT« Kamnik 	Trgovsko podjetje »MENINA« Kamnik		»ETA« živilska industrija Kamnik	
TRAK Mengeš	 FILC Mengeš 	OPEKARNA Radomlje		
Pivovarna UNION skladišče Mengeš	Komunalno podjetje Mengeš		 »ŽITO« Ljubljana obrat VIR 	
TOKO Domžale največji proizvajalec modne usnjene galanterije	»HELIOS« kemična tovarna Domžale	 Podjetje KAMNIK Kamnik	TITAN Kamnik čestita in se priporoča!	STOL Kamnik čestita ob prazniku in 30-letnici vstaje
TOVARNA USNJA KAMNIK	SVILANIT Kamnik se priporoča	Podjetje MESO Kamnik čestita in se priporoča		»SERVO MIHALJ« oljarna Vir čestita in priporoča svoje izdelke
Gostinsko podjetje PLANINKA Kamnik	Trgovsko podjetje NAPREDEK Domžale	KOMUNALNO PODJETJE Domžale	Obrtno podjetje TAMIZ Mengeš	Trgovsko podjetje KOČNA Kamnik